

Franciszek Kapusta¹

Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa
Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

UWARUNKOWANIA STRATEGII ROZWOJU POLSKIEGO ROLNICTWA W RAMACH UNII EUROPEJSKIEJ

CONDITIONS FOR STRATEGY OF POLISH AGRICULTURAL DEVELOPMENT IN THE EU

Synopsis. W opracowaniu poddano analizie pozycję rolnictwa polskiego w Unii Europejskiej (25). Ma to stanowić podstawę wyjścia do konstruowania strategii jego rozwoju. Mówiąc o strategii miano na myśli strategię w ujęciu pozycja, czyli umiejscowienie polskiego rolnictwa na tle rolnictwa państw Unii. Pod względem poziomu myślenia o strategii funkcjonalno-operacyjnej obejmującej podejmowanie decyzji, które ukierunkowują działania w obszarze wsi i rolnictwa. Rolnictwo polskie już obecnie stanowi ważną część rolnictwa Unii, a po podwyższeniu produktywności roślin i zwierząt do poziomu średniego w Unii, pozycję tę jeszcze bardziej poprawi.

Słowa kluczowe: rolnictwo, rozwój, strategia, uwarunkowania, zasoby

Wstęp

Polska stała się członkiem Unii Europejskiej, ze wszystkimi z tego faktu płynącymi konsekwencjami; zarówno pozytywnymi jak i negatywnymi. Rolnictwo polskie zostało objęte zasadami Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). Rolnictwo polskie zmuszone jest do wkomponowania się w już funkcjonujące rolnictwo w ramach Unii (15) oraz rolnictwo państw, które dołączyły do Unii. Zagadnienie uwarunkowań tworzenia strategii rozwoju wsi i rolnictwa jest podejmowane coraz częściej w literaturze i działaniach prognostycznych [Podstawy...2003; Wilkin 2004; Kapusta 2003, s. 83-96; Kapusta 2005, s. 57-67].

Świadczy to, że zagadnienie jest ważne i wymaga pilnego rozważenia w aspekcie współpracy państw – członków Unii (25).

Tworzenie strategii rozwoju wsi i rolnictwa jest zagadnieniem bardzo złożonym ponieważ wiąże się z wyborem kierunków rozwoju obszarów wiejskich, miejscem rolnictwa i rolą rolników w tym rozwoju, koniecznością restrukturyzacji gospodarstw rolnych i podmiotów otoczenia rolnictwa przy silnym zróżnicowaniu regionalnym zarówno wsi jak i rolnictwa.

Cel, zakres opracowania oraz źródła materiałów badawczych

Celem opracowania jest ukazanie ważniejszych uwarunkowań, które należy brać pod uwagę przy konstrukcji strategii rozwoju polskiego rolnictwa w ramach UE (25). Zostanie więc scharakteryzowany zasięg rolnictwa, jego funkcje w polskiej gospodarce, zasoby czynników produkcji (ziemi i pracy w ujęciu ilościowym i jakościowym) oraz tendencje ich zmian, koncepcje rolnictwa i ich charakterystyka.

¹ Prof. dr hab., ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław, email: kapusta@manager.ae.wroc.pl

Strategia o której mowa jest różnie w literaturze formułowana. I tak np. Mintzberg stwierdza, że „... słowo strategia było używane domyślnie na wiele różnych sposobów, nawet jeżeli tradycyjnie definiowano je tylko w jeden sposób” [Mintzberg 1995, s. 13-21]. Autor ten proponuje więc definiować strategię jako:

- manewr (*ploy*), czyli „specyficzny sposób na przechytrzenie przeciwnika lub konkurenta”,
- wzorzec (*pattern*), czyli „wiązkę działań (demonstracyjnych) i wynikających z nich zachowań zamierzonych i niezamierzonych”,
- pozycję (*position*), czyli „środki służące umiejscowieniu przedsiębiorstwa w jego »otoczeniu«” (tak definiowana strategia staje się siłą, którą przedsiębiorstwo przeciwstawia wszystkim siłom zewnętrznym konkurencyjnym, współdziałającym, ekonomicznym, etycznym, prawnym, politycznym wobec których staje),
- perspektywę (*perspective*), czyli koncepcję lub trwały sposób postrzegania świata „...należy pamiętać, że nikt nigdy nie zobaczył ani nie dotknął strategii; każda strategia jest pomysłem, wytworem czyjejś wyobraźni: pomyślanym jako zamiar uregulowania pewnego zachowania przed jego zajściem bądź rozumianym jako wzorce pozwalające zachowanie, które właśnie nastąpiło”.

Czynione rozważania w pracy mają na myśli tworzenie strategii w trzecim ujęciu (pozycja); chodzi o umiejscowienie polskiego rolnictwa na tle rolnictwa w państwach Unii Europejskiej (25). Pod względem poziomu odnoszą się do strategii funkcjonalno-operacyjnej obejmującej podejmowanie decyzji, które ukierunkowują działania w obszarze wsi i rolnictwa. Celem jest zastanowienie się i poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: jak możemy najlepiej wykorzystać naszą wiedzę, umiejętności i kompetencje, aby stworzyć trwałe podstawy rozwoju polskiego rolnictwa w ramach UE, a równocześnie realizować koncepcję zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa.

W tym opracowaniu zostanie skupiona uwaga na diagnozie rolnictwa polskiego i jego otoczenia i częściowo na wyborze rynków i produktów.

Opracowanie ma charakter analizy porównawczej, do napisania którego wykorzystano materiały statystyczne GUS oraz literaturę przedmiotu. Zgromadzony materiał został opracowany i zinterpretowany przy pomocy metod: statystycznej, porównawczej, monograficznej i opisowej.

Wieś i rolnictwo w Polsce i jego miejsce w Unii Europejskiej

Polska jest krajem średniej wielkości w skali świata, natomiast w Unii Europejskiej (25) jej powierzchnia stanowi 7,9%, zaś ludność 8,4%, co plasuje ją na 6 miejscu (tab. 1).

Tabela 1. Udział i miejsce rolnictwa Polski w Unii Europejskiej w 2004 r.

Table 1. Share and place of Polish agriculture in the EU in 2004.

Charakterystyka	Udział Polski (w %)	Miejsce Polski
Powierzchnia	7,9	6
- w tym użytki rolne	10,6	3
Ludność	8,4	6 ¹
- w tym rolnicza	13,9	1
- ludność aktywna zawodowo w rolnictwie	19,4	1
Produkcja		
zbóż razem	10,3	3
- pszenicy	7,2	4
- żyta	43,5	1
- jęczmienia	5,8	6
- owsa	16,5	1
ziemniaków	21,2	1
buraków cukrowych	9,8	3
rzepaku i rzepiku	10,9	3
lnu (włókno)	0,6	6
warzyw	8,9	4
owoców razem	5,4	4
- jabłek	20,4	1
tytoniu	8,7	4
mięsa razem	7,6	5
- wołowe i cielęce	3,9	8
- wieprzowe	9,1	4
- drobiowe	8,6	6
mleka krowiego	8,3	4
jaj kurzych	8,2	7
Pogłowie		
- bydła	6,1	7
- trzody chlewnej	11,2	3

¹ 2003 r.

Źródło: [Rocznik statystyczny rolnictwa... 2005, s. 462-479, 68, 223; Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej... 2004, s. 739 i na t] i obliczenia własne.

Według klasyfikacji polskiej obszary wiejskie to terytorium pozostające poza granicami administracyjnymi miast zajmujące 93,2% powierzchni, a zamieszkałe przez 38,5% ludności [Rocznik statystyczny rolnictwa... 2005, s. 70, 81]. Natomiast w Unii Europejskiej i OECD o rozróżnieniu pomiędzy obszarami wiejskimi i miastami decyduje gęstość zaludnienia. W UE za obszar wiejski uznaje się tereny o wskaźniku zagęszczenia ludności poniżej 100 osób na km², a w OECD poniżej 150. Dlatego według kryteriów UE obszary wiejskie w Polsce stanowią 83,0% i są zamieszkałe przez 32,8%, zaś według OECD stanowią 91,7% powierzchni, a są zamieszkałe przez 35,0% ludności [Podstawy ...2003, s. 24].

Przeciętne zagęszczenie ludności w Polsce jest niewielkie i wynosi 122 osoby/km², zaś na wsi 50 osób/km² i jest bardzo zróżnicowane regionalnie (od 24 w woj. zachodniopomorskim do 121 w woj. małopolskim) [Rocznik statystyczny rolnictwa... 2005, s. 81].

Użytki rolne stanowią 52,2%, grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione 29,9%. Obszary chronione stanowią 32,5%, co daje na 1 mieszkańca 2664 m². Prawie wszystkie te użytki znajdują się na obszarach wiejskich. Obszary te stanowią podstawę rozwijania różnorodnej działalności gospodarczej wykorzystując środowisko przyrodnicze. Od dawna najszerzej wykorzystuje się tę przestrzeń do działalności rolniczej i leśnej.

Współcześnie wieś polska pełni trzy podstawowe funkcje: mieszkalną i turystyczną, produkcyjną i usługową oraz ekologiczną.

Polska zajmuje w UE: pod względem powierzchni użytków rolnych (u.r.) 3 miejsce, po Francji i Hiszpanii, zaś gruntów ornych (g.o.) 2, po Francji. Natomiast pod względem powierzchni żywienia plasuje się na dalszym miejscu: użytków rolnych (43 ary/1 mieszkańca) miejsce 8, a gruntów ornych (33 ary) miejsce 6. Należy zaznaczyć, że ziemia rolnicza w Polsce jest niższej jakości niż średnio w UE (ok. 40%). W Polsce jest 72,1% użytków rolnych zmeliorowanych i wymagających melioracji. Niewielki jest obszar nawadnianych użytków rolnych (0,5%), wobec 29,0% w Holandii, 17,8% we Włoszech, 16,9% w Grecji i 15,7% w Portugalii [Rocznik statystyczny rolnictwa... 2005, s. 439-485]. Tak więc produkcja rolnicza w Polsce w wysokim stopniu jest zależna od warunków klimatycznych. W tym miejscu należy zaznaczyć, że w Polsce zużywa się niewielkie ilości nawozów mineralnych (NPK), 93,6 kg/ha u.r. (9 pozycja w UE), przy stosunkowo wysokim zużyciu nawozów organicznych, niskim zużyciu środków ochrony roślin (substancji aktywnej) równym 0,7 kg/ha g.o. oraz szerokim stosowaniu zmianowania roślin. Ponadto w produkcji zwierzęcej zużywa się duże ilości pasz gospodarskich i pasz treściwych z wysoką zawartością surowców roślinnych. Wszystko to stwarza przesłanki uzyskiwania produktów rolniczych dobrej jakości pod względem zawartości składników odżywczych i pod względem smakowym.

W Polsce są duże zasoby pracy w rolnictwie równe 19,4% zasobów całej Unii, również duża jest liczba ludności rolniczej, 13,9% ludności kraju. Na uwagę zasługuje fakt, że pracujący w rolnictwie polskim charakteryzują się korzystną strukturą pod względem wieku i stale wzrastającym stopniem wykształcenia. I tak, wykształcenie użytkowników gospodarstw indywidualnych mierzona poziomem wykształcenia (szkolnego) wzrasta i w 2002 r. wynosiło w % (w nawiasie dane z 1996 r.): wyższe 6,2 (3,6), średnie i policealne 25,2 (19,4), zasadnicze zawodowe 33,8 (29,3), podstawowe 31,6 (40,8), niepełne podstawowe i bez wykształcenia szkolnego 3,2 (6,9) [Rocznik statystyczny rolnictwa... 2005, s. 96].

Rolnictwo polskie jest znaczącym producentem podstawowych produktów rolniczych i zajmuje w UE wysoką pozycję. Pierwszą pozycję zajmuje w produkcji zbóż razem oraz żyta i owsa, ziemniaków i jabłek. W pozostałych produktach plasuje się również wysoko, do 8 pozycji (tab. 1).

Należy zaznaczyć, że potencjalne możliwości poprawy pozycji rolnictwa polskiego w Unii są duże, ponieważ pod względem produktywności roślin i zwierząt plasuje się na niskich pozycjach (tab. 2).

Tabela 2. Plony roślin i produktywność zwierząt w Polsce i w krajach Unii Europejskiej (25) w 2004 r.
Table 2. Yields and productivity of animals in Poland and in the EU(25) countries in 2004

Wydajność	Produkcyjność w Polsce	Miejsce Polski
Plony podstawowych roślin w dt/ha		
Zbóż	35,4	20
- pszenicy	42,8	14
- żyta	27,6	14
- jęczmienia	35,2	15
ziemniaków	196	19
buraków cukrowych	428	16
Mięsa od 1 sztuki kg		
Bydła	160	23
trzody chlewnej	85	13
Udój mleka od 1 krowy, litrów/rok	4204	22

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa... 2005, s. 466-472, 483] i obliczenia własne

Inne ujęcie pozycji rolnictwa polskiego, to produkcja podstawowych produktów roślinnych i zwierzęcych na 1 mieszkańca (tab. 3).

Tabela 3. Produkcja podstawowych produktów roślinnych i zwierzęcych w kg na 1 mieszkańca w UE(25) i Polsce w 2004 r.
Table 3. Production of basic animal and plant products in kg per capita in the EU(25) and in Poland in 2004

Produkt	Unia Europejska (25)	Polska	Wskaźnik (UE = 100%)
Zboża ogółem	635	776	122
- pszenica	298	259	87
- żyto	22	112	509
- jęczmień	135	93	69
Ziemniaki	148	366	247
Buraki cukrowe	275	333	121
Warzywa	139	146	105
Owoce	142	92	65
- jabłka	27	66	244
Mięso i podroby ^a	92,7	88,8	96
- wołowe ^a	17,6	8,3	47
- wieprzowe ^a	27,5	57,3	208
- drobiowe ^a	23,1	20,4	88
Mleko krowie	312,5	308,9	99
Jaja kurze	13,5	13,3	99

^a Dane dla 2003 r.

Źródło: [Rocznik statystyczny rolnictwa... 2005, s. 466-472; Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej... 2005, s. 744-745] i obliczenia własne

Polska zajmuje poważną pozycję w wytwarzaniu na 1 mieszkańca: zbóż, w tym żyta, ziemniaków, buraków cukrowych (mniejsza ich cukrowość w Polsce), warzyw, jabłek, i mięsa wieprzowego. W produkcji mleka krowiego i jaj kurzych minimalnie ustępuje średniej w Unii. Bardzo mało produkuje się w Polsce: jęczmienia, owoców ogółem, mięsa wołowego, pszenicy i mięsa drobiowego. Podniesienie niskiej w Polsce produktywności roślin i zwierząt spowodowałoby znaczącą poprawę pozycji Polski w Unii.

Koncepcje rolnictwa w teorii i praktyce

W teorii i praktyce kształtują się następujące koncepcje rolnictwa:

1. Rolnictwo konwencjonalne (uprzemysłowione), nastawione na maksymalizację produkcji i zysku przez producenta rolnego. W tym modelu rolnictwa preferuje się zużywanie dużej ilości przemysłowych środków produkcji (nawozów mineralnych, środków ochrony roślin, komponentów do pasz pochodzenia przemysłowego, maszyn substytuujących ubywające zasoby pracy itp.). Rozwój takiego rolnictwa w prawdzie zapewnił odpowiednie tempo produkcji rolniczej zabezpieczające potrzeby konsumpcyjne na wystarczającym poziomie, a nawet nadwyżki żywności, ale nie rozwiązał sytuacji dochodowej ludności rolniczej i wywołuje cały szereg ujemnych zjawisk w środowisku przyrodniczym.

Istnienie nadprodukcji rolniczej i zagrożenia ekologiczne skłaniają do poszukiwania nowych koncepcji rozwoju rolnictwa i jego roli w środowisku wiejskim.

2. Rolnictwo ekologiczne. Znajduje się ono na przeciwległym biegunie rolnictwa konwencjonalnego. Wieloaspektowy charakter tego rolnictwa dobrze oddaje uogólnienie wypracowane przez wspólną Komisję Kodeksu Żywnościowego FAO i WHO: „Rolnictwo ekologiczne to całościowy system gospodarowania, wspierający bioróżnorodność, cykle biologiczne i biologiczną aktywność gleby. Opiera się na niskich nakładach zewnętrznych oraz niestosowaniu nawozów sztucznych i pestycydów; uwzględnia również fakt, iż regionalne uwarunkowania wymagają tworzenia systemów lokalnych. Rolnictwo ekologiczne gwarantuje jedynie, że w produkcji nie stosowano środków agrochemicznych, nie może jednak zagwarantować całościowego braku pozostałości środków chemicznych, z uwagi na ogólne zanieczyszczenie środowiska. W przypadku wystąpienia takich pozostałości, ich poziomy są znacznie niższe niż dopuszczalne progi zanieczyszczeń w produktach rolniczych i surowcach spożywczych. Wymogi odnoszące się do żywności wytworzonej metodami ekologicznymi wyróżniają ją spośród pozostałych produktów rolniczych tym, że sposób produkcji jest istotną częścią identyfikacji, oznakowania i reklamy. W środowiskach związanych z tą formą gospodarowania przyjęł się termin rolnictwo »organiczne«; w użyciu są także inne terminy, jak

»biologiczne« i »ekologiczne«, które przybliżają istotę tego systemu” [Sołtysiak 1998, s. 690]. Rolnictwo ekologiczne w Polsce zostało prawnie usankcjonowane w 2001 r. w Ustawie o rolnictwie ekologicznym [Ustawa... 2001]. Ustawa ta określiła wymogi co do warunków prowadzenia produkcji rolniczej metodami ekologicznymi, systemu kontroli i certyfikacji tej produkcji oraz obrót produktami rolnictwa ekologicznego i ich znakowanie.

W Polsce termin i system gospodarowania ekologicznego został upowszechniony pod koniec lat osiemdziesiątych XX w. Do chwili obecnej nie przybrał większych rozmiarów; przeciwnie niż w niektórych krajach UE. Rolnictwo ekologiczne zajmuje w Polsce ok. 50 tys. ha, tj. ok. 0,3% u.r., podczas gdy np. w Austrii 11,6%, Finlandii 7,0% i Danii 6,5% [Rocznik statystyczny rolnictwa... 2005, s. 484-485].

Szczególne działania produkcyjne tego rolnictwa służą realizacji trzech podstawowych celów [Sołtysiak 1998, s. 692]: 1) zachowanie wysokiego poziomu próchnicy warunkującej żyzność gleby, 2) utrzymanie równowagi biologicznej w środowisku produkcji rolniczej dzięki pielęgnowaniu bioróżnorodności, 3) dążenie do zamknięcia obiegu materii w gospodarstwie poprzez zrównoważenie produkcji roślinnej i zwierzęcej, czyli samowystarczalność paszowo-nawozowa. Należy mieć świadomość, że popyt na produkty ekologiczne z racji wyższej ceny (15-30% od żywności standardowej) jest ograniczony, co determinuje możliwości rozwoju tego rolnictwa. Popyt na żywność ekologiczną zgłasza 15-25% konsumentów skandynawskich, Niemiec, Austrii, Holandii, Szwajcarii, przy czym podaż nie nadąża za popytem. W eksporcie należy upatrywać szersze możliwości produkcji ekologicznej w Polsce.

3. Rolnictwo zrównoważone. Cechą tego rolnictwa jest [Woś 1998, s. 735]: 1) zasoby naturalne wykorzystywane powinny być w taki sposób, aby nie została zakłócona ich zdolność do samoodnawiania się, 2) przyrost produkcji żywności może następować tylko drogą wzrostu produktywności zasobów, a więc wprowadzania technologii, które jednocześnie chronią zasoby i zachowują ich wysoką jakość dla przyszłych pokoleń, 3) wykazują małą podatność na wahania i wstrząsy, 4) zrównoważone systemy rolnicze zakładają pełną symbiozę celów produkcyjnych i ekologicznych, 5) zarządzanie zasobami naturalnymi umożliwia zaspokojenie zmieniających się potrzeb, zachowując jednocześnie wysoką jakość środowiska naturalnego i chroniąc jego zasoby. Jest to układ dynamiczny. W związku z tym, że nieustannie zmieniają się potrzeby społeczne i uwarunkowania zewnętrzne, układ ten musi mieć zdolności dostosowawcze. Ze względu na swą złożoność obejmuje: 1) powiązania międzysektorowe, a zwłaszcza między rolnictwem, leśnictwem, gospodarką wodną i rybołówstwem, 2) zarządzanie zasobami naturalnymi, a w szczególności ziemią, glebą i wodą, 3) ochronę środowiska naturalnego (przeciwdziałanie stepowieniu, ochronę przed erozją i zasoleniem oraz

przeciwdziałanie zanikaniu gatunków i podtrzymywanie różnorodności gatunków, 4) struktury instytucjonalne, 5) relacje między rządem a sektorem prywatnym, 6) badania naukowe i upowszechnianie ich wyników. Tak więc, rolnictwo to wymaga podejść kompleksowych w stopniu o wiele większym niż rolnictwo konwencjonalne.

Duża różnorodność produkcji polskich gospodarstw rolnych, stosowanie zmianowania, nawozów organicznych oraz niskiego nawożenia mineralnego i stosowania chemicznych środków ochrony roślin, sprzyja rozwojowi rolnictwa zrównoważonego.

W rozwijaniu rolnictwa zrównoważonego ma dopomóc upowszechnianie zasad „Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej” [Kodeks... 2002]². Pod tym pojęciem rozumie się taki system organizacji i technologii produkcji stosowany w gospodarstwie, który powinien zapewniać odpowiednią efektywność ekonomiczną produkcji oraz minimalizować ujemne oddziaływanie rolnictwa na środowisko przyrodnicze. Najważniejszym celem jego jest podniesienie poziomu wiedzy o ochronie wody czyli głównego zasobu środowiska, jak również innych jego elementów: gleby, powietrza, krajobrazu oraz możliwościach przyczyniania się do ich ochrony.

Stosowanie zasad ujętych w Kodeksie pozwoli w szerszym stopniu niż dotychczas uzyskiwać trwały wzrost produktywności rolnictwa przy równoczesnym jego zrównoważeniu oraz wykorzystywać wieś dla celów mieszkalnych i turystycznych pogłębiając jej wielofunkcyjność.

Podsumowanie

Polska będąc członkiem Unii Europejskiej realizuje Wspólną Politykę Rolną z ograniczeniami wynikającymi z akcesji. Zasięg rolnictwa i wsi w Polsce jest znaczący. Wieś, zajmuje 93,2% terytorium kraju i jest zamieszkała przez 38,5% ludności. Dla znacznej części ludności wiejskiej praca i dochody z rolnictwa stanowią podstawę egzystencji.

Rolnictwo polskie zajmuje wysoką pozycję w Unii w wytwarzaniu podstawowych produktów roślinnych i zwierzęcych zarówno ogółem jak i na 1 mieszkańca. Poprawienie produktywności (roślin i zwierząt) w Polsce, która jest niska, tę pozycję znacznie poprawi.

Z istniejących koncepcji rolnictwa w teorii i praktyce, największe szanse rozwoju ma rolnictwo zrównoważone, do którego zmierzają również inne kraje Unii. Obok niego będzie funkcjonować rolnictwo konwencjonalne i ekologiczne. To ostatnie, pomimo że wykazuje dużą dynamikę rozwoju, zajmuje niewielką pozycję.

² Opracował zespół redakcyjny z Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach w składzie: doc. dr hab. Irena Duer, prof. dr hab. Mariusz Fotyma i mgr Andrzej Madej.

Literatura

- Kapusta F. (2003): Potrzebna strategia rozwoju polskiego rolnictwa. [W:] Działalność rolnicza oraz jej uwarunkowania w aspekcie integracji z Unią Europejską. Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce.
- Kapusta F. (2005): Podstawy strategii zintegrowanego rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce (wybrane zagadnienia). [W:] Rolnictwo a rozwój obszarów wiejskich. IRWiR, Warszawa.
- Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej (2002). MRiRW, MŚ, Warszawa.
- Mintzberg H. (1995): Five PS for Strategy. [W:] The Strategy Process. H. Mintzberg, J.B. Quinn, S. Goshal (eds.), Prentice Hall, Hertfordshire.
- Podstawy strategii zintegrowanego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. (2003). J. Wilkin (red.). Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich 2005. (2005). GUS, Warszawa.
- Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2004. (2004). GUS, Warszawa.
- Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005. (2005). GUS, Warszawa.
- Sołtysiak U. (1998): Rolnictwo ekologiczne. [W:] Encyklopedia agrobiznesu, A. Woś (red.). Fundacja Innowacja, Warszawa.
- Ustawa z 16 marca 2001 r. o rolnictwie ekologicznym. (2001). Dz U nr 38, poz. 452.
- Wilkin J. (2004): Dlaczego potrzebujemy długookresowej strategii zintegrowanego rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce. *Wież i Rolnictwo 2*.
- Woś A. (1998): Rolnictwo zrównoważone. [W:] Encyklopedia agrobiznesu. A. Woś (red.). Fundacja Innowacja, Warszawa.

Abstract. Poland as a member state of the EU follows the Common Agricultural Policy with limitations resulting from the accession treaty. Rural areas and agriculture play an important role in Poland. Rural areas comprise 93.2 % of country's area and are populated with 38.5% of the total population. For a significant part of the rural population, working and gaining income from agriculture are the base of existence. Polish agriculture has a high position in the EU in production of basic plant and animal products both in absolute terms and per capita. Increase in productivity (plants and animals), which at present is low in Poland, will improve this position. In view of the existing agricultural theories and practice, the highest possibility for development is sustainable agriculture, which is also aimed at in the other EU countries. Traditional and more ecological agriculture both will continue to exist. The latter, albeit showing strong growth, still has a limited position.

Key words: agriculture, development, strategy, conditions, resources